

Barbara Wiewióra
Nauczycielka plastyki
w Szkole Podstawowej
w Pewli Ślemieńskiej

ROLA SZTUKI W ŻYCIU DZIECKA

„Każdy człowiek szuka swojego własnego miejsca w życiu i w tym poszukiwaniu potrzebuje pomocy”¹

Zarówno w świecie dziecka, jak i w świecie człowieka dorosłego istotne miejsce przypada sztuce, która stanowi jedną z podstawowych dziedzin ludzkiej działalności i jest potwierdzeniem twórczego człowieczeństwa.

Sztuka pozwala lepiej rozumieć świat, dzięki niej życie staje się bardziej odkrywczym i świadomym.

„Człowiek wychowuje się przez sztukę, dzięki temu, iż ją stwarza oraz przez to, że umie korzystać z jej dobrodziejstw”.²

Wychowanie przez sztukę wiąże się z kształtowaniem wielu postaw człowieka za pomocą sztuki i jej wartości. Realizacja wychowania przez sztukę nie była by możliwa gdyby nie współdziałało w tym wychowanie estetyczne, które w toku wszystkich swoich przekształceń i zdobytych doświadczeń staje się wychowaniem przez sztukę.

W praktyce wychowania estetycznego dzieci i młodzieży znajdują zastosowanie dwie różne metody. Pierwsza polega na wychowaniu i kształceniu świadomych odbiorców sztuki, którzy umieliby rozumieć i przeżywać dzieła wielkich artystów i dzięki temu stali się zdolni odnosić do sztuki z szacunkiem i miłością. Tą metodą wprowadzamy dzieci i młodzież w świat kultury artystycznej i dajemy im możliwość korzystania z jej wartości i dóbr.

Druga z metod stosowanych w praktyce wychowania estetycznego polega na pobudzaniu, pielęgnowaniu i rozwijaniu twórczej aktywności dzieci, bądź samorodnej i swobodnej, bądź też przez nas inicjowanej, kierowanej i rozwijanej.

Wychowanie estetyczne „...to kształcenie kultury estetycznej, dobrego smaku estetycznego, umiejętności przeżywania i oceniania dzieł sztuki, upodobań w zakresie własnej aktywności

¹ J. Wojnar, Sztuka jako podręcznik życia. Warszawa 1984, Nasza Księgarnia, s.7.

² S. Szuman, O sztuce i wychowaniu estetycznym. Warszawa 1969, PZWS, s.7.

artystycznej, odtwórczej lub nawet twórczej. Wychowanie estetyczne w tym sensie – to kultura jednostki w zakresie jej stosunku do dzieł sztuki, jak również kultura jej artystycznej działalności amatorskiej”.³

W kształceniu estetycznej postawy i estetycznego smaku szczególną uwagę należy przywiązywać do wczesnego i systematycznego stykania się dzieci i młodzieży z dziełami sztuki do sensownego stopniowania trudności w tym zakresie, jak również dostarczenia im wiedzy z zakresu historii sztuki, która ułatwi im bezpośredni kontakt z dziełami.

„Muzeum jest jednym z miejsc, gdzie w obcowaniu z autentycznymi dziełami sztuki każdy może zaspokoić potrzeby przeżyć estetycznych”.⁴

„Dzieła te, różne pod względem treści i formy, zgromadzone w muzeum i odczytane przez publiczność na nowo, w bogatym kontekście zdarzeń historycznych, mogą stać się, przy wnikliwej i trafnej analizie, źródłem szczególnego typu wzruszeń i osobistych doświadczeń, bowiem wysiłek twórczy posiada niewyczerpaną możliwość odradzania się w estetycznych przeżyciach odbiorców sztuki”.⁵

Wrażliwość na piękno dzieł sztuki oraz potrzeba obcowania z nimi pozwala lepiej i głębiej je rozumieć.

Aby wyrobić w swoich wychowankach wrażliwość na piękno tj. na estetyczny obraz świata, należy im go pokazać w „zwierciadle sztuki”, w którym będą widzieć i przeżywać świat inaczej – mniej pobieżnie – niż w życiu codziennym.

„Dzieła sztuki zatrzymują nas, każą nam spocząć i skupić się nad tym co przedstawiają i wyrażają”.⁶

Zadaniem wychowawcy estetycznego jest udostępnianie i uprzyśtępnianie sztuki swoim wychowankom. Chodzi o to, aby mogli oni przebywać w bezpośrednim kontakcie z dziełami sztuki, umieli je przeżywać i dobrze oceniać. Zarówno udostępnianie jak i uprzyśtępnianie sztuki społeczeństwu prowadzi do upowszechniania kultury artystycznej.

Udostępnianie sztuki polega na wejściu w bezpośredni kontakt z dziełami, przebywaniu w ich obecności i pod ich wpływem tak długo aż ulegniemy jego oddziaływaniu. Nikt nie może poznać, doznać i przeżyć dzieła sztuki nie wchodząc z nim w bezpośredni kontakt.

Uprzyśtępnianie sztuki polega na pobudzaniu w wychowankach estetycznego zainteresowania dziełami sztuki, dążeniu do tego aby powstały w nich określone doznania

³B. Suchodolski, Współczesne problemy wychowania estetycznego W: I. Wojna (red.), s.22.

⁴Z. Krawczyk, Wprowadzenie do kultury plastycznej. Warszawa 1975, PWN, s. 16.

⁵Tamże, s. 20.

⁶S. Szuman, O sztuce i wychowaniu estetycznym. Warszawa 1969, PZWS, s.21.

emocjonalne, które pozwolą im odczuć, przeżyć i ocenić to, co w danym dziele stanowi o estetycznej wartości. Rozwijanie zdolności do wrażliwego i wnikliwego wczuwania się w każde dzieło sztuki, jego zrozumienie i przeżywanie oraz istotny i adekwatny odbiór jest zadaniem estetycznego wychowawcy.

Udostępnianie sztuki odnosi się do sfery doznań wizualnych, uprzystępnianie zaś bazuje głównie na wprowadzeniu wzruszeń i przeżyć w obrębie psychicznej świadomości.

Dzięki sztuce możemy przenieść się w różne epoki, kultury i cywilizacje ludzkiego życia, ujrzeć w sposób bezpośredni losy innych ludzi.

Możemy również przenieść się w inny świat, świat wyobrażeniowy, zapomnieć o prawdziwej rzeczywistości, stając się dzięki temu bogatszymi, mądrzejszymi i szczęśliwymi niż w rzeczywistym świecie.

Jeżeli chodzi o dzieci, to świat baśni i bajek czyni ich bogatszymi w zakresie wyobrażeniowym, w zakresie rozumienia życia, ludzi i odczuwania dzieł sztuki.

„Młodzież pozbawiona baśni wchodzi w życie uboższa w zakresie wyobrażeniowym, uboższa w zakresie rozumienia życia, ludzi i odczuwania dzieł sztuki; młodzież zaś, która przeszła w swoim dzieciństwie okres baśni i bajek, nie została zakażona ich nierealnością, nie rozminęła się z rzeczywistością życia, ale potrafiła w nią wnieść elementy bogatsze i świeższe, zwłaszcza w zakresie uczuć i wyobraźni”.⁷

Można stwierdzić, iż nie tylko baśnie mają wpływ na rozumienie i odczuwanie dzieł sztuki.

Istnieją również środki masowego przekazu (telewizja, radio) oraz komputer i różnego rodzaju gry, które w znacznym stopniu oddziałują na swych odbiorców.

Telewizja jest środkiem przekazu, który posiada nieograniczone możliwości docierania do widza. Komunikatywność i skuteczność tego działania zależy jednak od właściwego układu i poziomu programów. W zakresie plastyki potrzebne są interesujące inwencje, wykorzystujące specyfikę ruchomego obrazu i różnych technik telewizyjnych nie tylko dla rozrywki, lecz także dla spektakli o głębszych treściach. Poprzez telewizję następuje wzajemne zbliżenie sztuki z odbiorcami, odbiorca znajduje miejsce dla twórczości prawdziwej, niosącej określone problemy i będącej przykładem dobrej roboty artystycznej.

Telewizja zaspokaja potrzeby indywidualnego odbiorcy, jest dokładnym przekazywaczem wizualnej sztuki i informacji o niej w skali masowej. Odgrywa coraz większą rolę w popularyzacji sztuki, filmy o sztuce są jedną z najważniejszych form nowego,

⁷ B. Suchodolski, Współczesne problemy wychowania estetycznego W : I. Wojna(red.), Wychowanie przez sztukę. Warszawa 1965, PZWS, s.31.

dynamicznego, czasoprzestrzennego oglądu dzieł sztuki, tego który zawsze istniał w wyobraźni twórcy kształtuje się w wyobraźni wrażliwego odbiorcy.

Radio w nieco mniejszym stopniu może uczestniczyć w upowszechnianiu sztuki, chociaż nie dysponuje środkami wizualnymi, nie mniej w zakresie wiedzy o sztuce ma możliwość trafienia formą słowną do szerokich mas odbiorców.

Komputer jest pomocnikiem człowieka w różnych dziedzinach sztuki, w dużej mierze może też być autentycznym twórcą. Przestrzenne projekty, które przy jego pomocy można rysować i wyświetlać na ekranie stają się natchnieniem. Dziedziną sztuki bardzo rozpowszechnioną jest grafika komputerowa, gdzie współpracujący z komputerem twórca może mu zlecać wszystkie prace wykonawcze. I nie tylko, gdyż komputer nadaje się do powtarzania pod ludzkie dyktando, ale także sam może służyć świeżymi ideami.

Wartość śladu artystycznego, jaki pozostawia komputer w sztuce zależy przede wszystkim od sposobu wykorzystania maszyny. Można ją bowiem stosować tak, by nie zagrażała spontaniczności, fantazji i swobodzie twórczej, która jest warunkiem nieodzownym dla powstania prawdziwego dzieła sztuki. Trzeba czerpać z tego co w nadmiarze ma komputer do zaoferowania, a co także sztuce jest potrzebne. Gry plastyczne – polegające nie tylko na tworzeniu konstrukcji i układów przestrzennych, ale także na manipulowaniu różnymi elementami gotowymi w celu tworzenia z nich układów kompozycyjnych i symbolicznych. Projekty takich gier zostały zrealizowane w Łodzi w Muzeum Sztuki i przez indywidualnych artystów.

Gry komputerowe również w znacznym stopniu oddziałują na wyobraźnię dzieci i młodzieży.

Wzrost zainteresowania dziełami sztuki oraz twórczością własną dzieci i młodzieży, zależy w dużej mierze od nauczyciela plastyki.

Najważniejszym czynnikiem w pracy z młodymi twórcami jest życzliwy stosunek nauczyciela do jego uczniów. Każdy nauczyciel, bądź instruktor prowadzący zajęcia plastyczne z dziećmi i młodzieżą, powinien traktować swoich wychowanków i ich prace plastyczne poważnie. Taka postawa instruktora odgrywa bardzo ważną rolę w pracy twórczej dzieci i młodzieży, dlatego że potrafią dać z siebie wszystko. W swych pracach ujawniają własną, pomysłową i twórczą inwencję, a to co czynią i tworzą ma swoiste piękno i czar samorodnej, naiwnej ale szczerzej, swobodnej twórczości.

Poprzez twórczość własną, dzieci zdobywają doświadczenia w zakresie powstawania i kształtowania wytworów plastycznych. Popieranie twórczości własnej dzieci i młodzieży

jest bardzo ważnym czynnikiem ich pracy. Potrzebują oni autorytetu osoby dorosłej, która będzie popierać ich twórczość, przekona o wartości własnych prac plastycznych i będzie ostrzegała przed przyjmowaniem gotowych wzorów. „Należy uznać, że rysunek dziecka jest przedmiotem autentycznej i wartościowej sztuki”.⁸

Nauczyciel plastyki musi odnaleźć własną drogę i ułatwić drogę dzieciom i młodzieży, dzięki swej obecności, gwarantującej bezpieczeństwo, pewność i zachętę.

Życzliwy stosunek do dzieci i młodzieży, wzrost zaufania, wyeliminowanie lęku, wytworzenie więzów serdeczności, swoboda twórczości i wszystko to powoduje pobudzanie aktywności twórczej. Rozbudzona w wychowankach aktywność twórcza musi być pielęgnowana i rozwijana. Rola nauczyciela plastyki powinna sprowadzać się do roli inspiratora, obserwatora i przewodnika.

„Aktywność twórcza, obserwowana z zewnątrz jako proces, jest najbardziej tajemniczą ze wszystkich czynności”.⁹

Sztuka dziecka, będąc następstwem twórczości spontanicznej, mniej wypracowanej z uwagi na brak doświadczenia i wiedzy, związanej z czynnikiem przypadku, pozostaje czystą twórczością.

„Zależnie od zdolności postrzegania świata, trzeba dziecku pozwolić na odkrywanie go, oznaczanie, opisywanie i odkrywanie na nowo”.¹⁰

Należy dzieci i młodzież wychowywać w duchu wrażliwości na przejawy piękna we wszystkim co wykonują i co ich otacza.

Już z chwilą przyjścia na świat dzieci są bardzo wrażliwe, pierwsze przejawy naśladowania zostają uwarunkowane przez to wszystko co znajduje się w otoczeniu, a zwłaszcza przez przedmioty codziennego użytku, przez dziecięcy świat, przestrzeń, która rozwija się w miarę, jak rośnie niezależność dziecka. Dzieci bardzo często tworzą same, konfrontują wytwór z sobą samym i podają w wątpliwość swą własną pracę, „swoje dzieło”, dlatego iż w określonym momencie mają możliwość i chęć tworzenia.

„Sztuka staje się więc środkiem, a nie celem wychowania. Celem jest człowiek: pełna, twórcza osobliwość, kształtowana w warunkach swobodnych, w pełnym porozumieniu z wychowawcami, rówieśnikami i stymulującym otoczeniem, w sytuacjach sprzyjających właściwym motywacjom działania i zainteresowania, w harmonijnym związku z doświadczeniem wewnętrznym”.¹¹

⁸ R. Gloton, C. Clero, Twórcza aktywność dziecka. Warszawa 1985, WSiP, s. 140.

⁹ Tamże, s.37.

¹⁰ Tamże, s.139.

¹¹ R. Gloton, C. Clero, Twórcza aktywność dziecka. Warszawa 1985, WSiP, s. 21.

Początkowy okres ludzkiego życia – dzieciństwo, młodość, jest okresem wielu szans i możliwości, które z czasem ulegają stopniowemu ograniczeniu. My nauczyciele, musimy pamiętać o tym, że te szanse życiowe i określone sytuacje raczej się nie powtarzają, każda chwila w życiu dziecka jest jedyna i swoście ważna, dlatego trzeba udzielać mu takich wskazówek, aby dokonywało właściwych wyborów.

Środowisko szkolne stwarza dzieciom warunki dla użytkowania ich dzieł, ujawniając przy tym ich osobowości.

Właściwe zrozumienie i zainteresowanie sztuką dziecka, jego wytworami plastycznymi, jest motywacją do dalszej twórczości.

Staram się eksponować prace wszystkich dzieci, organizując wystawy w klasach, na korytarzach szkolnych, w pracowni i na świetlicy. Często organizuję szkolne konkursy plastyczne, których uwieńczeniem są również wystawy. Dzieci bardzo chętnie dzielą się swoimi spostrzeżeniami, wystawy są dla nich czynnikiem mobilizującym, zachęcają do dalszej pracy, oraz ilustrują dorobek ich twórczości. Rozwijają wrażliwość estetyczną oglądających, uczą obcowania z ekspozycją plastyczną.

Rodzice odwiedzający szkołę, mogą obcować z pracami plastycznymi swoich dzieci.

Wystawa prac dzieci

Wystawy prac dzieci

Wystawy prac dzieci

Czynnikiem mobilizującym dzieci do twórczej pracy są konkursy. Udział w konkursach daje im możliwość popularyzacji osiągnięć nie tylko w swoim środowisku. Prace dzieci ze Szkoły Podstawowej w Pewli Ślemieńskiej biorą udział w wystawach i konkursach organizowanych na terenie Gminy Świnna i Powiatu Żywieckiego. Cykl prac „ Nasza Grafika” był eksponowany w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli WOM w Bielsku Białej.

Uważam, że twórczość plastyczna dzieci musi być pielęgnowana i rozwijana. Twórcze poszukiwania i zaangażowanie dzieci w różnego rodzaju zajęcia plastyczne będą owocowały również w innych dziedzinach życia, gdyż wpływają nie tylko na osobowość dziecka, ale dzięki nim lepiej postrzega ono świat. Sztuka wymaga od nas współdziałania i osobistego doświadczenia, wtedy w pełni ujawnia swoje bogactwo. Otwiera ona człowieka ku światu i ku ludziom, zachęca do szukania własnej tożsamości, własnej prawdy i własnego miejsca w życiu.

Rzeczą niezmiernie ważną jest popieranie twórczości własnej dzieci i młodzieży, odkrywanie i ujawnianie przed nimi świata artystycznej wyobraźni w taki sposób, aby mogli dostrzec, przeżyć i osiągnąć wartości, które ofiaruje i prezentuje im sztuka.

„ Sztuka może bowiem nauczyć człowieka takiego widzenia świata, które sprawi, że dostrzeże w nim nie tyle środki i narzędzia, ile ludzki pejzaż i źródła nowych, osobistych doświadczeń”.¹²

¹² R. Gloton, C. Cero, Twórcza aktywność dziecka. Warszawa 1985, WSiP, s.19.

Recenzja artykułu Barbary Wiewióra pt. „Rola sztuki w życiu dziecka”

Mgr Barbara Wiewióra w artykule pt. „Rola sztuki w życiu dziecka” przypomniała założenia wychowania estetycznego postulowane m.in. przez Stefana Szumana i Irenę Wojnar. Odniosła je do praktyki pedagogicznej, podkreślając tym samym ich aktualność oraz odmienność interpretacji w dobie stosowania nowych środków wizualnych i dydaktycznych w procesie edukacyjnym.

Odwołała się do idei metod popularyzacji zagadnień sztuki w koncepcji Stefana Szumana, a mianowicie do metody udostępniania, uprzystępniania i upowszechniania sztuki.

Zwróciła uwagę i uwypukliła walory poznawcze, kształcące, wychowawcze i kulturotwórcze edukacji estetycznej dzieci.

Podkreśliła walory edukacyjne sztuki w zakresie rozwoju postaw i działań twórczych dzieci.

Autorka przedstawia cele i wartość pracy nauczyciela przedmiotów artystycznych, który odpowiada za poziom oraz jakość przeżyć estetycznych i percepcji estetycznej uczniów w toku zajęć. Omawia różnorodne środki i formy kontaktu dziecka ze sztuką (np. baśń, bajkę, dzieło sztuki, telewizję, komputer).

W toku rozważań podjętego tematu Autorka zwróciła również uwagę na psychologiczne skutki rozwoju dziecka przez sztukę, która jest mu niezbędna dla prawidłowego rozwoju emocjonalnego, intelektualnego, społecznego, percepcyjnego i estetycznego.

Urszula Szuścik
dr Urszula Szuścik¹

Cieszyn, 18.03.2003r.

¹ dr Urszula Szuścik jest pracownikiem Uniwersytetu Śląskiego Filia w Cieszynie, Kolegium Polskiego Międzynarodowej Szkoły Nauk o Edukacji i Kulturze, kierownikiem Zakładu Edukacji Szkolnej. Zajmuje się problematyką edukacji przez sztukę, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki kształcenia plastycznego.